

După masă părinții au fost plecați la film, la Ocland, satul vecin, care a fost centrul comunal. Au mers pe jos, că doi kilometri erau. Și am rămas noi, copiii, acasă. Și seara, în aceeași cameră eram, ascultam muzică la patefon și... lovituri, ciocănituri în ușa parohiei. Și intră oameni civili, care ne-a rugat să luăm loc, să nu plecăm nicăieri, că vrea să pună niște întrebări. Și pe rând ne-a dus în casa vecină și ne-a interogat.

Înainte eu am fost plecat la Brașov cu conducătorul unei grupe de tineri¹, lider al ei pot să zic². Am mers la o tură de bicicletă și de acolo am venit acasă cu autobuzul. Și el mi-a dat o valiză unde era și un jurnal, un caiet gros, unde eu zic că au fost trecute procesele-verbale ale grupării. Dar pe mine nu prea m-a interesat. I-am dat mamei toate lucrurile mele și seara deja a venit polițiștii (*sic!*) în civil, care a crezut că am adus arme. Dar n-a găsit nicio armă. Dar ne-a luat și ne-a închis acolo. Eu eram tânăr, de 14 ani. Dar s-au așteptat să afle ceva și de la mine, interogându-mă. Părinții a rămas acolo, la închisoare. Că a dus și pe mama până la urmă.

Ancheta a fost la Securitate la Brașov ?

La Brașov, da.

Și ce voiau să afle de la dumneavoastră ? Ce vă întrebau ?

Pe ei i-a interesat ce am adus de la Brașov. Eu n-am știut și chiar dacă am știut, m-am gândit la ceva, nu am spus. A trebuit să îi apăr oarecum pe părinți. Dar fratele meu, Levente, le-a dat caietul acela. Singurul lucru care n-a fost a lui : *Asta e, luați-l !* Și acolo au găsit unele scrisuri, procese-verbale. N-a fost mare lucru. Și a mai fost unele versuri liberaliste, să zicem, cel mult... nu anarhiste... care au vorbit despre libertate. Și acum la Revoluție (în 1989 – n.n.) lumea striga : *Libertate !* Nici ei nu știa ce e aia libertate. Cum ? Ce fel de libertate ?

Și a scris și mama acolo, dar nu ceva agresiv. A încercat să influențeze membrii acestei grupări să nu facă prostii, să nu facă un fel de anarhie³. Și le-a spus că dacă

1. În contextul ecourilor Revoluției maghiare din 1956, în 25 februarie 1957 s-a constituit la Brașov o așa-zisă „organizație” a Tinerilor Maghiari din Ardeal (Erdélyi Magyar Ifjak Szövetsége, prescurtat EMISZ), al cărei lider era un tânăr din Brașov, Orbán László. Scopul grupului era să lupte „contra imperialiștilor sovietici și împotriva locuitorilor localnici”, apărarea obiceiurilor, portului, literaturii și limbii maghiare, sărbătorirea zilelor naționale și religioase maghiare, refuzul de a participa la sărbători, manifestații comuniste, notarea tuturor abuzurilor din partea regimului comunist referitoare la încălcarea drepturilor omului, precum și efectele negative ale colectivizării în satele din jurul orașului Brașov și din zona Secuimii (regiune cu populație majoritar maghiară). Se intenționa ca aceste informații să fie transmise la Organizația Națiunilor Unite ; stabilirea de legături cu emigranți în urma revoluției maghiare. Unii membri ai organizației au încercat și să treacă ilegal frontiera României, în 16 iunie 1957, fiind prinși și condamnați. Pentru detalii a se vedea János Csongor, „Procesul Organizației Tineretului Maghiar din Ardeal. Studiu de caz”, în Ilie Popa (coord.), „Experimentul Pitești”. *Conference proceedings. Comunicări prezentate la Simpozionul Experimentul Pitești – Reeducarea prin tortură. Cultura, Tineretul și Educația în regimurile dictatoriale comuniste. Ediția a VII-a. Pitești, 05-07 octombrie 2007*, Fundația Culturală Memoria Filiala Argeș, Pitești, 2008, pp. 347-360.
2. Orbán László, născut la 27 iulie 1939 în Brașov. Elev. A fost arestat la 15 august 1958 și condamnat la 25 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Târgu Mureș, Gherla. A fost eliberat la 28 iulie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.
3. Orbán László a ajuns la familia Nyitrai, la Crăciunel, cu ocazia unei excursii cu bicicleta. A rămas peste noapte, iar la plecare i s-a propus să vină în vacanță să își trateze atrofia nazală la Băile Homorod. A stat în luna august la familia Nyitrai, unde i-a cunoscut pe cei doi fii, Levente

vor să aibă rost organizarea lor, să ceară în scris la ministru, să scrie „cu asta și asta nu suntem mulțumiți și vă rog, dorim să fie așa și așa”. Eu asta știu. Și asta a fost păcatul mamei, că a fost considerată ca îndrumător teoretic al acestei grupări. Și pentru asta a primit 25 de ani...

Și când s-a dat verdictul... și am auzit de 25 de ani pentru mama¹, 10 pentru tata² și 6 ani pentru fratele meu³, nici n-am crezut. Deci până atunci am tot deplâns lucrurile, am avut dureri mari. Dar când am văzut numerele acestea enorme, astronomice... nu mai puteam nici să plângem.

Iar eu după două luni de zile am venit acasă.

Cum de ați scăpat și nu v-au condamnat și pe dumneavoastră ? Nu v-au băgat în proces ?

Eram de 14 ani. Și atunci ei n-a avut dreptul legal să mă țină. Deci despre pușcărie nu prea am ce vorbi. Acolo când m-a băgat, m-am speriat la început, nu știam ce se întâmplă. Oameni cu barbă... era oarecum... sperietor. Că în fiecare săptămână, o dată, era tunși cu mașina. Și am întrebat : *Spuneți, unde sunt ? Ce este aici ?* Și mi-a explicat : *Nu suntem oameni răi, suntem deținuți politici închiși. N-am omorât oameni. Am făcut politică și pentru asta. Nu îți fie frică de noi.* Îmi aduc aminte destul de plăcut de ei. Am cunoscut oameni, am început atunci să vorbesc românește, când am fost împreună cu români...

Da' vă spun sincer că pe mine m-a încercat acolo. Tot întreba și m-a pus să scriu acolo. Dar nu știam sigur despre ce-i vorba. Dar niciodată nimeni nu m-a întrebat, nu m-a pus să vorbesc împotriva colegilor sau ceva. Niciodată n-am avut probleme. A avut fratele meu, fiindcă el, ieșind din pușcărie, a fost obligat, că dacă vrei dumneata să te ajutăm, ne ajuți și dumneata. Și el, săracul... foarte naiv, a promis. Da' niciodată nu a avut pace. Până la urmă a emigrat în Ungaria. Acolo a primit un pic de pace. Acolo în Ungaria, însă, le spun celor din Ardeal „români”, „voi, românii !” (râde – n.n.). Na... Așa e, peste tot oameni sunt și peste tot se poate trăi...

Și au trecut două luni de zile și m-a dat afară pe poarta pușcăriei. Mi-a dat niște bani și mi-a arătat unde este stația de autobuz. Și am întrebat și oameni unde este stația și mi-au arătat. Da' am mers pe jos numai. Și nefiind obișnuit, piciorul s-a inflammat așa de tare, că a trecut două săptămâni și n-am putut umbla. Iar când mama a povestit că am venit acasă și n-am putut umbla, tata a crezut că m-a bătut. Pe mine nu m-a bătut. Pe alții am auzit că i-a bătut. Așa s-a întâmplat că am scăpat. Am fost prea mic, sau nu știu de ce...

Cum a evoluat viața dumneavoastră după acest moment ?

Am venit acasă și am făcut și noi acasă, în gospodărie, ce am putut. Am avut o vacă, a fost îngrișată foarte tare, ca să o vândă mama la abator. Și a primit bani destul de

și Csongor, și a informat-o pe preoteasă despre organizația „EMISZ”. ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 69212, f. 10 ; Jánosi Csongor, *op. cit.*, p. 358, nota 51.

1. Nyitrai Berta, născută la 16 septembrie 1912 în Satu Nou, Harghita. Casnică. A fost arestată la 6 ianuarie 1959 și condamnată la 25 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Târgu Mureș, Miercurea Ciuc, Arad, Oradea. A fost eliberată la 28 iulie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.
2. Nyitrai Mózes, născut la 24 octombrie 1913 în Cheia, Cluj. Preot. A fost arestat la 18 august 1958 și condamnat la 10 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Brașov, Târgu Mureș, Gherla, Salcia, Giurgeni, Ostrov. A fost eliberat la 1 august 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.
3. Nyitrai Levente, născut la 1 martie 1940 în Lupeni, Hunedoara. Student. A fost arestat la 18 august 1958 și condamnat la 6 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Brașov, Târgu Mureș, Salcia, Giurgeni, Periprava. A fost eliberat la 23 iunie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

buni pentru ea. Și cineva i-a cerut banii : *Dă-mi numa' mie, că merită. Îl am pe cumnatul meu conducător la Securitate. Și face să scape tata. I-a dat banii și n-a mai primit înapoi nimic. Nu avea acela pe nimeni acolo, deci a pus banii în buzunar.*

Tata a muncit foarte mult, a avut șura plină de fân. Soră-mea mi-a spus, după ce am ieșit din pușcărie, că a venit cineva cu carul și a început să încarce fân pe car. A încărcat carul plin și îl întreabă sora mea : *Unde duci, nenea, fânul' ? – Tatăl dumitale îmi e dator mie cu trei care de fân.* Dar tata n-a fost să ceară împrumut, că n-a avut pentru ce. Că a muncit până s-a rupt, dar n-a cerut niciodată bani sau ceva.

Când i-au condamnat pe părinți v-au confiscat și averea ?

Da. A fost cu confiscarea averii verdictul. Eu cred că nu 100 %, numa' cam 70%... Ce le-a plăcut a fost mobila de dormitor. A fost făcută din nuc adevărat. Masiv ! Și diferite alte mobile. Acelea le-a dus. Noi știam că o să le primească ceva conducător de partid, că parcă se vorbea așa ceva, că ei primesc totdeauna mobila asta confiscată. Dar nu știam care și n-am dovezi pentru asta. Dar au venit să confişte porumbul, grâul, cartofii, cerealele. Și fânul putea să ducă, și animalele. Și atunci sora mea a rămas singură acasă, că eu am fost plecat. Și a fost închiriată casa de doi bătrâni din vecinătate, care au primit totul pe răspunderea lor. Ei au știut că vin și cam confiscă lucrurile. Și a mutat totul la ei în hambare, și animalele, tot a vândut. No, veniți și confişcați ! Ce a confiscat nu mai era așa notabil. Ei i-a dat surorii singura cameră liberă. Și bătrânul și nevastă-sa s-au mutat în bucătărie și acolo a fost, doi sau trei ani încă, locuința surorii mele cea mare, până s-a măritat. De acolo a cerut-o preotul de nevastă și a dus-o. Că sora mea mai mare s-a căsătorit cu un preot și la ei a fost singurul loc unde, părinții fiind în pușcărie, am avut și noi apoi casă familială. Acolo am mers „acasă”... Pe sora mea geamănă o adoptase sora tatălui meu, mătușa ei, când tata și fratele erau deja arestați. Și mama a fost de acord ca fata să meargă acolo, că este mai în siguranță. Parcă a simțit și ea ce urmează, că dup-aia au luat-o și pe ea.

Deci așa s-a întâmplat ca noi, rămași singuri, fără părinți, să fim înșelați de propriii consăteni. Sora mea putea să spună lucrurile ce s-a întâmplat, că eu am plecat până la urmă. Dar s-a făcut decizia juridică și fiecare a primit cât a primit... Și atunci n-am mai avut ce face și eu a trebuit să plec. Ceilalți frați erau oarecum aranjați, dar eu n-aveam ce să fac... Și ne-am înțeles ca eu să plec la Cheia, lângă Turda... Tatăl era de-acolo și bunicii și rudele stăteau acolo. Și m-a trimis sora mea acolo, la bunicu' meu, să fiu, totuși, sub un acoperiș. Și acolo am stat o vreme. A fost greu... Am muncit cu plăcere, la săpat, ca salahor, la diferite lucruri... dar a fost greu pentru mine.

Ceva bani am câștigat, am putut trăi, și pe urmă am ajuns că am stat în chirie în Turda, în trei locuri. Și am mâncat ce-am putut. Da' atunci s-a întâmplat că mi s-au terminat banii și n-am avut ce mânca. A trecut și o săptămână și n-am mâncat, numai câte o ceașcă de ceai zilnic și ceva pâine, că mi-a dat doamna unde am stat în chirie, o femeie bătrână. Lucram atunci la fabrica de prefabricate din beton. Muncă grea. Și dacă n-am mâncat, așa de slăbit am fost... că am căzut pe trotuar odată. Atunci m-am speriat și eu, că ce se întâmplă cu mine, și i-am scris la sora mea, cea care era căsătorită, să-mi trimită niște bani, că mor de foame. Am fost singur și n-am putut să am grijă de bani suficient, să știu cât mănânc. Mi-au plăcut foarte mult prăjiturile și sucurile, și am terminat cu banii înainte de salariu sau avans.

Nu ați încercat să continuați școala ?

Asta a fost durerea mea. Până atunci n-am știut că există așa ceva. Că eu nu am primit dreptul de a învăța. Deci în verdictul nostru a fost interzis dreptul de a învăța.

Deci puteam să fiu muncitor necalificat, unde nu trebuia școală. Și ce am învățat până atunci, șapte clase, cu ele am rămas... N-am avut dreptul... Am încercat să fiu șofer, să ciupesc ceva meserie la beton, în zidărie sau dulgherie... și am lucrat până ce am și învățat ceva, dar hârtie n-am avut.

Și am stat la Cheia, da' în apropiere a fost un sat unde era o eclejie unitariană, unde slujea ca preot un prieten a mamei, care chiar a vrut să o ia de nevastă. Și când am auzit că este preot unitarian, am trecut peste deal când a fost slujbă, și cum știam să cânt la orgă, am cântat. Și la Cheia am cântat, și m-a plătit. Și am cântat. A intrat preotul, se uită la mine... și întreabă: *Cine ești ? Nyitrai Csongor. Da, foarte bine. No, știi să cânti ? Cântă ce vrei !* Și când a terminat slujba atunci am discutat și i-am spus despre mine. A mers acasă, că el a stat în Cluj, că era aproape. Nevasta sa a fost juristă, cu doctorat, și a fost și ea prietenă cu mama. Și i-a spus: *Uite cu cine m-am întâlnit, cu Nyitrai Csongor. Și unde este ? La Cheia. Și lucrează pe șantiere și diferite lucruri...* Și zice Julia néni, tanti Julia, nevastă-sa: *Imediat să trimiți vorbă să se împacheteze și să vină la mine la Cluj ! Imediat !* Am luat-o în serios și am mers. Eram foarte slăbit atunci, am fost subțire de tot. Cine s-a uitat la mine a spus: *Ăsta nu mai poate să muncească.* Și atunci ea zice: *Uite, eu nu pot să te bag într-o slujbă unde ai merita să fii, dar la șantier am un cunoscut, dulgher. Te ia pe lângă el și mai înveți meserie și o să ai salariu. Că nu pot să îl las pe băiatul lui Deak Berta – Deak a fost numele mamei –, al prietenei mele, să se piardă în vânt.*

Și atunci am mers să lucrez cu dulgherul. Și am tras foarte tare, că am vrut să îmi fac și eu, oarecum, rostul meu. De fapt și la Turda am lucrat așa de tare că am primit stegulețul de onoare, ca muncitor fruntaș. Și aici am încercat iar să respect încrederea lor. Și într-o zi doamna Julia a spus: *Imediat să vii la Liceul „Brassai” !* Acolo este și episcopia unitariană de fapt, și acolo a fost liceul luat de stat. *Să vii că se face admitere și se ia toată lumea, fiindcă nu sunt elevi destui ! Nu, nu te gândi, nu învăța nimic, mergi acolo și scrii ceva și te ia cu siguranță !* Cu 7 clase făcute înainte cu 10 ani, eu am mers să dau admitere la liceu...

Și am intrat în liceu, și am fost cel mai fericit om. Să știu că stau în bănci cu oameni care sunt de seama mea... Și am învățat cum am putut. Seara mergeam, că era liceu seral. Înainte de masă, până la ora patru, am muncit la șantier, dar foarte tare, pe blocuri de 10, 11 etaje. Că dulgherul lucrează în locul cel mai periculos, că el face schelele, eșafodajele toate. Și fiind timp de iară, frig, cum am ieșit de la muncă, am mers la liceu. Și m-a înmuiat frigul acela. Și când am intrat... m-am pus în căldura aceea în bancă și imediat am și adormit. Deci la prima oră eu am dormit. Da' am învățat să scriu cu ochii închiși.

Și doi ani am terminat în Cluj, a VIII-a și a IX-a. Atunci șantierul, echipa, s-a mutat la Târgu Mureș. Am mers la Târgu Mureș și m-am înscris la alt liceu seral. Dar șantierul a plecat la Constanța. Am mers și acolo. Eram tânăr și m-am gândit: „Ia să văd și eu lumea puțin !” Și am mers, dar acolo nu a fost loc pentru dulgheri, numai pentru zidari. Și eu n-am știut zidărie. Am învățat, între timp, că am lucrat cu un coleg, care a fost zidar. Peste tot am mers după el până am învățat și eu meseria bine și am ajuns din nimic la categoria a VI-a, categorie de maestru. Și mi s-a dat și adeverință de zidar. De fapt o adeverință am procurat și la Cluj, când am mers la liceu, că a fost nevoie și acolo, că numai meseriașii au putut să continue școala, cu scopul să ridice calitatea.

No, și la Constanța a fost greu, fiindcă noi n-am fost obișnuiți cu anotimpurile acelea vitrege, cu vântul acela. Dar doi ani am rezistat oarecum și m-am înscris și acolo la seral, la o școală cu tradiție, „Mircea cel Bătrân”. Era aproape de malul mării, aproape de Cazino. Acolo am terminat încă un an... Dar cu greu. Să muncesc așa de tare la

șantier, și să învăț la școală... într-o limbă pe care n-am știut-o bine. Și la matematică am căzut. O dată în viața mea, prima dată, când am căzut la o materie...

Apoi m-a dus la armată. Că m-au urmărit, că nu prea știau unde sunt, atât de multe am învățat în lume. Da' m-au găsit și m-au agățat la armată. Și tot la construcții am ajuns, n-am scăpat de mistrie și ciocan. Dar și acolo am reușit să fac cinste, am lucrat mult și am avut respect față de conducători, de ofițeri.

Credeți că v-au trimis la munci datorită dosarului, problemelor de familie ?

Probabil că au știut. Și pentru aia m-au îndrumat la geniști, la construcții, care atunci se numea „diribau”. Acolo cam toată lumea a fost suspect... politic. Dar am ajuns șef de echipă. E ceva interesant, amintiri din armată. Aveam și invidioși care s-au împrietenit cu caporalul și a vrut să-și bată joc de mine. Și mi-a spus : *Culcat, soldat !* Știam că n-am făcut nimic, numai că a vrut să rădă de mine. Și am întrebat : *De ce, domnu' caporal ?* – *De ce întrebi ?* Am spus „culcat”, de aceea ! – *Mă culc, domnu' caporal.* – *Culcă-te, mă, soldate !* A spus ceva urât... Zic : *Mă culc, da' seara.* Zice : *Nu te culci seara, să știi, nu te culci !* Și mi-a dat 10 schimburi doi. Asta înseamnă că de la ora două până la ora patru trebuia să fiu pază. N-am avut probleme... da' nici nu m-am lăsat batjocorit... Și după cinci zile caporalul a spus : *Du-te, mă, și te culcă !* Deci se poate și așa, cu cinstea.

Și am lucrat în diferite locuri, că ne-a tot mutat unitatea la diferite construcții, șantiere, că făceam obiective militare. Și odată n-am avut scule, n-am avut fir de plumb, care arată linia, și am legat o cărămidă cu sfoară și am lăsat-o jos și m-am orientat dacă e drept colțul sau nu. Da, da' a bătut vântul încontinuu, așa că a suflat firul și m-a înșelat, ș-am mers strâmb. Îmi vine să râd. Și a venit un ofițer : *Ce-ai făcut, măi, Nyitrai ! ?* *Asta e drept ?* Zic : *N-am avut fir de plumb.* – *Ș-apoi cu ce ai făcut ?* *Cu cărămidă și vântul a suflat...* Atunci a râs, că vântul a suflat stâlpu.

Dar până la urmă și acolo am primit un pic de cinste. Maiorul care m-a condus în ultima perioadă a fost răspunzător pentru o lucrare la Aeroportul Otopeni, la hangare. Și a văzut cum lucrez și m-a invitat să rămân angajat civil, pentru salariu. Am rămas un timp, dar am început să număr anii : aveam 28 deja. Și în al 29-lea an... am lichidat și am venit la Cluj. Da' mi-am uitat în tren servieta în care mi-a fost banii și actele. Și când să mă angajez, n-am avut cu ce să dovedesc că am fost în categoria a VI-a. Și zice : *Categoria a III-a îți dau, și lucrezi o lună, și dacă meriți primești încă una, a IV-a.* Și cu categoria a IV-a am terminat până la urmă.

Dar am mai avut de terminat încă un an la liceu. Însă materia nu prea a coincis cu cea veche și a mai trebuit să completez până la bacalaureat. Acolo am ieșit din maghiară, am trecut și de matematică, care e mare lucru (râde – n.n.)... De aceea vreau să zic că nu mă las. Da' am învățat, totuși, mult. Am învățat și rusă, că din rusă am avut examenul de admitere și la Teologie, că anul următor am intrat la Teologie. Deci înseamnă că totuși am învățat ceva.

Cum de ați ales să urmați Teologia ?

Asta e foarte interesant. Eu nu am vrut să mă fac preot, văzând ce au pățit părinții și fratele meu. Că fratele meu la 31 de ani s-a înscris și a terminat și el Teologia. Și unde să mă duc ? Colegul meu, cu care m-am pregătit împreună pentru Bacalaureat și eu i-am suflat la examen, a spus că s-a gândit să meargă să fie preot. El era reformat, eu unitarian. Și eu m-am gândit să mă duc la Școala Pedagogică de limba română. Limba română, vă dați seama ! Care tot în clădirea aceea făcea cursurile, unde a fost Teologia, dar cu un etaj mai sus. Și zice : *Tu tot mergi acolo, la Școala Pedagogică, când vii jos*

te rog să mergi la secretariat să ceri o broșură cu materiile pentru examenul de admitere. Care sunt titlurile din care trebuia să dea examen. Și am mers jos, am intrat pe coridor, și tocmai un profesor reformat care a stat în ușă s-a uitat așa la mine și zice : *Unde mergi, domnule ? – La secretariat așa merge. – Și ce vrei de-acolo ?* Zic : *Aș vrea o broșură pentru admitere.* N-am spus cui îi trebuie broșura. *Cum te cheamă ? – Nyitrai Csongor. – Fratele lui Nyitrai Levente !?* Zic : – *Da. – Extraordinar. Mă bucur. O să avem doi de Nyitrai în Teologie.* Și așa m-a prins în Teologie. N-am mai putut face pasul înapoi (râde – n.n.). Fiindcă n-aș fi fost demn de părinții mei, de numele Nyitrai. Am mers și am luat două broșuri, pentru prietenul meu și pentru mine. Eu am mers la preotul meu, la secretariat, la diferite birouri, și mi-am făcut înscrierea. Mi-a dat material și am început să învăț. Și am învățat destul de bine, însă scrisul meu era foarte urât. Fiindcă am făcut muncă atât de grea, dură, mi s-a făcut scrisul așa de necioplit, foarte... urât. Nici ortografia n-a ieșit așa cum trebuia, la nivelul Teologiei. Și mi-a dat o notă foarte mică. Și la general am luat, dar cei cu note după 8,26 au căzut. Și m-am supărat foarte mult că n-am intrat. Stau acolo să îmi iau actele și zic : *Spuneți, domnu' secretar, cel care a intrat ultimul cât are ? – Doar 6. – Și Nyitrai ce medie generală are ?* Zice : 8,28. – *Atunci eu am intrat, să știți, și nu mă las.* Am mers la rector și : *Ești acceptat.* Dar și atunci ultimele locuri a trebuit să fie aprobate de ministrul Culturii. Și a trebuit să mai aștept.

Și am așteptat două luni lucrând pe șantier... neastâmpărat, fiindcă știam că pot să fiu preot, domn, nu muncitor de șantier. Și nu-mi mai venea aprobarea... Și într-o zi a venit. Și când am intrat în clasă și m-am pus în bancă... zic : *Sunt în facultate...* Am fost foarte fericit, și de atunci nu m-am mai lăsat. Am terminat Teologia, așa cum am putut, fiindcă am mers cu multe minusuri acolo, că liceul seral e, totuși... seral. Dar mult contează conștiința, voința, cinstea, demnitatea, pe care cred că le-am avut. A fost foarte greu cum am terminat eu școlile, dar între timp am învățat meseriile de construcții, care până la urmă m-au răsplătit. Casa asta, cum este, eu am construit-o singur. Uneori mi-a ajutat alții, dar față de 6-7 ani cât am lucrat la ea, 3-4 zile este puțin. Pot să zic că e construită de mine. Și n-am luat de la nimeni, am făcut cum am putut și cum mi-a plăcut. Și mă simt acasă.

Pe unde ați umblat dumneavoastră și ați lucrat, pe șantiere, ați avut probleme din cauza faptului că părinții erau închiși ?

Nu e rău că ați întrebat... Nu, nu cred că s-au ocupat cu politica mea conducătorii șantierului, de exemplu. Dacă am fost ținut în ochi de Securitate, asta ei știu mai bine. Poate am și eu dosarul undeva¹, dar nu l-am ținut în mână niciodată.

Dar când am vrut să mă duc la școala de șoferi de armată... La 18 ani era un vis pentru unul ca mine, dar însemna să fiu înrolat, și am mers să ne înrolăm. Dar atunci a găsit dosarul meu. Și într-o zi m-a invitat acolo un plutonier major adjutant, un om bun, și mi-a explicat : *Dumneata nu poți să ai meserie, nu poți să înveți, n-ai dreptul. Legea ți-a reținut acest drept. Nu te supăra. Nu pot să fac altfel. Trebuie să pleci. Nu poți să vii la școala de șoferi.*

Și s-a mai legat de mine când m-am înscris la Fabrica de prefabricate de beton Turda. Până atunci am încercat foarte mult, am stat la rând săptămâni, în fiecare zi, la Forțele de Muncă. Și odată s-a făcut niște locuri, că tinerii de la 18 ani în sus pot să se angajeze la Fabrica de beton. Am sărit imediat, tinerii, să ne înscriem. Eram foarte bucuroși. În anul acela urma să împlinesc 18 ani, încă nu îi împlinisem, dar credeam că or să treacă cu vederea. Și am mers la Biroul Personal. S-a uitat la acte, a dat răspuns pozitiv sau

1. În urma unei cereri către CNSAS nu s-a identificat niciun dosar pe numele interviuatului.